

Căpitoul se supune sortii. Se dă în mâna împărtășei și ca îl doce de lăstă. Pe cale se întâlnesc cu George. El blând ca mama ca iubitor, îl iartă. Îl dă drumul din lăstă, dând:

„Te dă de-așa și căci împărtășe,
Te sănă Dumneasă Dumnejeasă la pazi”.

Căci blănările în aceste vorbe și ce logice de sentimente curate, nobilă și iavorită din bunătatea inimii românești. Românul, deși ține minte, nu moște turbat, căci ar fi prea jocnic de cei nobili și prea urât pentru cei îngi.

George cu mama-sa s'au dus cu cărenii după voia povestii. Noi înă reîmhnem cu o drăguță de poveste în versuri, iavorită din creațunea geniușului românesc și modelată după subiectul unui tineri poet, ce scrie, ce simte și trăea ca poală.

Iosif întreagăse pe Ispirescu și amândoi îmbogățește literatura noastră. Limba dulce și curată, fericită de bursioni strărițoare, fie mică și din teri mai calde, sună a plin. Vă marturisesc, mie 'mi place mult și că am cedit-o cu nerăbdare. Am făcut această converzare despre povesta lui Iosif din simplul motiv că aceasta merită mai mult decat spriginiul mecaniștilor români, dulci la vorbă și acri la înimă. Excepțiile își poartă cenușa și onoarea totdeuna. Vasele goale vor suna și de noi înainte ca vorba din fabulă. Vorba e că noi avem și o generație nouă, tinere și paternistică, care în tăcere lucrează și produce. Efectul nu e decât o urmare naturală a stăriilor și luptelor noastre psihologice de ani de-arteindul. Critica și-a arut partea cu oca bună. Epigenii mineinoși cu noveliștii dela lași sunt dați din urmă și adă „Sămănătorul” preschrează din gres lezadele pitorescsei Români. E bine, e frumos și ne e chină datorința a culige spicile coapte, ca să le putem și noi lăsa de semănă urmașilor nostri. Făcând aceste n'am potă ajunge de batjocură în gura lumii și vremea ar legă trainic snoepii plini de rod.

Viena, la 14 Februarie 1902.

Iosif Popovici.

ISTORIA ȘCOALELOR NĂSEUDENE*)

de
Virgil Șotropa.

Școale triviale.

istoricul.

In întreaga monarhie austro-ungară cele dinăuntru școale, înființate la inițiativa organelor de stat, au fost școalele din granița militară. Deja de pe la începutul sec. al 18-lea sălăm diferite dispoziții privitor la crearea de școale pentru Români din Băsilă, mai apoi și pentru Români din cele-lalte teritorii și ținuturi militarisate. Mai ales înțeleaptă domnitoare Maria

*) Vezi Nr. II și III ai „Transilvania” din 1902.

Teresia, îndată ce apoi frânele guvernării. Începu să promoveze ca baza
energia cauză instrucțiunii, scînd ea prea bine, că numai școalile sunt în
stare să procure popoarelor progres cultural și prin aceasta băncile materiale.

Pe teritoriul de graniță român transilvan au înseguat și se înființă pri-
mele școală, conform ordinăriilor date de moștenita domnitoare în anii 1764
și 1786, ordinațiuni, care cum vedește au apărut cu un deceniu înainte de
„Allgemeine österreichische Schularordnung” (1774) și „Ratio Educationis totiusque
Rei Litterariae per Regnum Hungarum et Provincias Eidorum aliorum” (1776), pe
pe baza căror s-a regula și apoi întreagă instrucțiunea în ambele părți ale
monarchiei.

Școala elementară, înființată conform ordinăriilor săi înaintate, nu
portă numirea de școală triviale. Numirea aceasta a fost împrumutată dela
școala evului mediu, la care studiul gramaticei, dialekticei și retoricei forma
aceea numitul „trivium”; astfel per analogiam și școalele populare înființate
sub Maria Teresia, după ce în ele asemenea se învățau trei obiecte practice,
adecăt: cestirea, scrierea și calcularea, au fost numite școale „triviale”.

Pe teritoriul regimentului granițelor nășadeană, îndată după 1760 s'au
înființat trei școale triviale: în Năsăud, Maier și Mosor; iar la 1786 încă
alte două: în Zagra și Borgo-Prund, toate cu limba de propunere română
și susținute din fondul de provoste al regimentului. S'au ridicat chiar în
numările comune din cauza, că ele erau centrele diviziunilor regimentului,
și după ce fiecare divizie consta din căte două companii, așa se puteau
ca drept curveni aperi, că comunitatele din cîrcea respectivelor diviziile vor trimite
un frumos contingent de copii la școalele noștră înființate.

La anul 1816 școala trivială din Maier s'a strămutat în Sibiu.

În anul 1817 preșîntea gr.-or. din graniță înaintă o rugare către con-
siliiul belgie de curte, că aceasta să deschidă școalele triviale și în locul lor
să ridice în fiecare comună școala sătescă (Dorfschule), condusă de preot. Ruparea
aceasta a fost respinsă prin rescripția consiliului Nr. 535 d. d. 7
Februarie 1818.

Începând pe la 1837 a se înființa în graniță nășadeană școala comu-
nale (naționale), și având aceasta să propună tot în limba română același
obiecte, cari se propuneau și în școalele triviale, așa școalele noastre tri-
viale cu limba de propunere română au început să devină superflue. După ce
înființă în graniță era pe atunci foarte mare trebuință de cunoașterea limbii
germane, fiind întreaga administrație militară și civilă germană, la întreven-
nirea organelor militare, consiliul belgie de curte transformă în 1837 fostele
școale triviale române în școale triviale germane (*Deutsche Trivialschulen*) și
tot cu același ocăsion școala trivială din Năsăud fu strămutată în Teiuș.

Limba de propunere de acum înainte a fost cea germană și scopul
principal al școlilor nou organizate era să pregătească pe școlari pentru
de a putea fi buni subofițeri, cancelieri, primari comunali etc. Învățător
pentru fiecare școală era unul, însă obiectele prescrise le propusea în cîte
două despărțimenti (Abtheilungen), conform etății și capabilității pruncilor.

La 1841 au fost provocate autoritățile superioare din graniță să organizeze și mai bine școalele triviale, să doteze că se poarte de bine pe invățători și să caute ca instrucția să fie că se poarte de estimat și carele de prelegeri să fie strict ținute.

În timpul misiunilor revoluționare din 1848/9, precum în celelalte școale, aici și în școalele triviale din țaratul nostru a stagnat instrucția până în 1850, când apoi elă din nou și-a început activitatea. Singur numai în Monor a trebuit să se amere începerea prelegerilor regulate până în 1851, iar în 1850 nu s-au ținut decât cîteva prelegeri iarna, din cauza lipsei și nevoieșii că se lase după sine turbările din anii precedenți. Școala din Borgo-Prund de ultimul rînd anul a suferit mult în acel timp.

Desfășurându-se la 1851 regimul grănițesc sătmărean, fondul de provente (regalile), din care se susțineau școalele noastre triviale, trebuia administrată organelor finanțare ale statului. Școalele însă rămaseră și mai departe între condițiunile de mai înalte, trăgând numai acum sumele trebuințuoase pentru întreținere, dela organele statului.

La 1858, când școalele țaratului nostru, s-au pierdut îngrijirea și conducerea respectivelor ordinariate confesionale, în ordinația ministerială de data 12 Martie 1858 privitor la școalele triviale se dice, că școala din Borgo-Prund are să se separe ordinariatului gr.-or. din Sibiu, iar școala din Monor, Sângheorgiu, Telciu și Zagra ordinariatului gr.-cat. din Gherla. Totodată se dice în amănătă ordinație, că în aceste școale limba de predare să rămână cea germană, neechipându-se însă întrebunțarea și altei limbă; apoi, că guvernul își rezerva dreptul de suprainspecție, și că ordinariile nu să-i facă despre ele anumite rapoarte anuale.

Starea nevoiească a tîstău pînă în 1861, în care an li-se restituie celor 27 comune din valea Rîului, precum și consușorugă Nagyfală și Sântioană din valea Șieuului parte a lor din regalile, ale căror venite sub graniță intrau în fondul de provente; și totodată în autograful prezintăt de data 27 August 1861 li-se impune consușor, că din regalile restituite să poarte și de acum însușite toate acelaș spuse, pe care le portaseră din ele pe timpul graniței.

Astfel cele 29 comune grănițești destinări %, părți din regalile restituite, pentru scopuri școlare, sub numire de „fond școlastic central” și hotărîră că din el între altele să se susțină și să se reorganizeze și școalele triviale din Sângheorgiu, Telciu și Zagra; iar cele din Monor și Borgo-Prund, -- în răudejdea că și cele 8 comune fosse grănițești din valea Bârgăului și celorlalte 7 din valea Șieuului și Mureșului menenană li-se vor restituî regalile --, la timpul său să se prefacă în școale normale, asigurarea școalei normale din Năsăud.

Planul de organizare al școalelor triviale, -- luându-se între ele deocamdată și cele din Monor și Borgo-Prund --, s'a făcut de comitetul administrator al fondului școlastic central și s'a aprobat conform decretului regal de data 4 Mai 1864 Nr. 829 de către guvern cu data 15 Mai 1864

Nr. 16,694^a) Dispozitunile principale ale noastre plan de organizare, compus pe baza ordinării ministrului de culte și învățămînt austriece Nr. 18,788 ex. 1855, au fost următoarele:

Scoalele triviale vor avea să rezolve problema celor dînăi trei clase ale şcoalai normale, astfel că şcolarii, care vor absolvîrtră o şcoală trivială cu succés, să poată trece desăvîrşit la clasa a patra normală; deci planul de învățămînt statoric pentru cele dînăi 3 clase normale va servi între toate și pentru şcoalai triviale. Pentru a potă ajunge la noastă scop, şcoalai triviale de pînă acum se vor uni ca şcoalai comunale din respectiva comună, formînd împreună numai o şcoală cu trei clase și trei învățători, și adesea: şcoală comună cu învățătorul ei va forma clasa I, iar cele două despărțîmînte ale şcoalai triviale de pînă acum, vor forma clase II și III a nou organizației şcoalai triviale, având așa institut, pe lîngă fostul învățător dela şcoală veche trivială, anăch un nou învățător. Parochul local va fi catechetul şcoalai, iar col mai destotinie dintre învățători va fi înălțată ca împlinirea agențelor directorale. Învățătorul comunai se va salaria și în viitor din partea ei; celsăi doi învățători vor avea elte un salar anual de 240 fl. v. a., cuartă în natură s'au bani de cuartă 30 fl. și lemn de foc sau bani 30 fl.; catechetul va fi remunerat pe an cu 60 fl., iar directorul cu 50 fl., fîind a se plăti nevoie emolumente din fondul şcolastic central.

În fine s'a statoric, ca limbă de propunere să fie con comună, în care de administrație se țină prelegerile cam de prin 1860.

E de adăus aci, că într-o-îstă pîrvesc spesele cu curățirea și ținerea în ordine a şcoalai, apoi spesele cu edificiul şcoalai, diferite rechizite, grădina şcoalai, etc., acele conform usului de mai înainte aveau să fie plătite din lada comunelor, care pe timpul graniței apartineau respectivei divisiuni, în cercul căreia s'a ridicat şcoalai, și care comune și trimeteau la aceea şcoală un anumit contingent de copii.

Şcoalai din Monar și Borgo-Prund — după ce regalul celor 8 comune foste granițăresc din valea Barghului, și ale celor 7 din valea Șieuului și Maregalui îl-s'au reînășit în 1872, — conform hotărîrii aduse de comunitate granițăresc în 1861 și 1862, — n'au putut recogînza numai în 1872, preînăudă-se în şcoalai normale cu 4 clase, astemenea şcoalai normale din Năstăud.

Astfel reorganizate și funcționat şcoalai noastre mai departe, conformindu-se dela 1868 legilor școlare create de atunci încoace, iar la 1885, precum şcoală normală din Năstăud, așa și şcoalai normale din Monar și Borgo-Prund și cele triviale din Sângeorgiu, Telciu și Zagru, perdîndu-și caracterul confesional, au fost declarate şcoalai poporale elementare fundaționale cu caracter comună.

La 1890, în armă hotărîrei aduse de comisionea și comitetul fondurilor şcolactice săsădene, în 23 Septembrie 1890, şcoalai foste triviale din Sângeorgiu, Telciu și Zagru nu sunt desființate.

^a) Vedi în Istroriul şcoalai normale din Năstăud.

Inainte de-a spune motivele, care au indemnat pe comisieună și comitetul să desfășoare numările școală, înștiința acelui caușă preoccupase deza lung timp pe bărbații țărănimii noastre, mai ales pe cei ce se interesau de școală, de starea și progresul acestora. Așa că de prin anii 1860—70 a început să se vorbească despre numărările școală, că care să se mai susțină ele ori să fie închise? Erau voici pro și contra, să discutat sfârșitul aceasta și în diariștică, și de acesa pentru orientare astăzi de bine să public aci unele păreri lansate în public.

Așa cum în ziarul „Federatiunea”, redactat de mult regretatul profesor universitar Alexandru Rădulescu din Pesta, a apărut în Nr. 81 din 1871 un articol mai lung, datat din Năstăud, în care între altele se dice și următoarele:

„În districtul Năstăudului, pe valea Sornagului, există în trei comune mari cîte o școală triviale, înființate încă în timpul granției, și reorganizate, parțial, în anul 1864, fie căreia cu două clase și cu doi învățători. Aceste școală, e vorba, că se desfășoară, și anume din motivul, că sunt puțini princi în ele și potice multe spese. Poate nu veți crede, dar e adevărat, și astăzi o propun Români, și anotănu capetele albe ca cai. Ei Domnilor! A fost grec a le intenția, dar a le desfășura e foarte ușor. E mai ușor a le desfășura decât a lua măsură, ca în fiecare școală să fie cel puțin căte 100 de prunci, căci cîndva a dat Dumnezeu destul. Si care căreia a scopul școalelor? Nu luminarea și cultivarea poporului? Oare nu D-Vostru a-ți lăsat pentru reorganizarea lor? Care V-a fost scopul stăncii, l-am întărit, și l-am protejat și acum, cănd voiți a le desfășura. Am deocamda să vedem, nu desfășurându-le, că învățătorul se școală, și în prima linie ridicându-le cu orice sacrificii și preparandu-le în Năstăud, fără de care, e drept, că apoi nu ne trebuie să ne celebrem școală mică”.

De altă parte pentru de-a arăta și părerea contrară, amintesc aci, că fiind provocate în 1878 de către judele cercual din Năstăud Nicodin Rus, comunele din județ Zagra, ca conform usului vecin, să trimîndă la școală triviale din Zagra contingentul lor de copii și să contribue la repararea edificiului școalăi, amintările comune refuzată a satisfacere ordinului primărie și înaintările o apelațune vice-comitetului din Bistrița. În acestă apelațune, între altele se dice, că școalăle triviale și-au pierdut legitimitatea, mai ales după ce conform legii de instructie din 1868, în fiecare școală comună se predau tot în limba română tot același obiecte, ca și în școalăle triviale; deci comunele nu-și mai trimînd copii la școală triviale, și astfel nu pot să obligate să contribue la susținerea și repararea edificiului școalăi.

În fine încă o voce din public. În Nr. 91 al „Gazetei Transilvaniei” din 1882, într-un articol datat „de la îngă Năstăud” se dice următoarele:

„Pe mulți i-am auzit vorbind, și eu anăz sum de astă pînă, că școalăle aşa numite de batjocură numările „triviale”, nălătătoare în Sângosariu, Telega și Zagra sunt superflue, deoarece ce au mai corespund imprejurărilor din timpul granției, unde se creau tineri pentru sublocuiri, și unde erau forțați tinerii din respectivale companii să frecventeze acele școală după absolvirea școalelor comunale. Astăzi însă acele școală sunt frecventate numai și sumai de prunci din respectivelor comune, care și altcum în sensul legii ar fi obligați — dacă au mai mulți școlari ca 80, — să-și țină pe spiniile lor mai mulți învățători. De unde vine deocamda fondul central să susțină

un appello alle leggi della più grande potere Storozhevsky. Tuttavia il Regno d'Inghilterra per consuetudine di politica estera non si preoccupò di alcuna questione di questo genere, mentre l'Impero, l'Asia, le Indie, l'Africa, ecc., erano tutte sotto la cura dei propri ministri degli esteri. Non era possibile ragionare così, se si voleva spodestare stato sovrano, se l'Asia Indiano-Indonesia poteva governare altre terre, se non aveva alcun diritto? Con tutto ciò, però, l'Asia Indiano-Indonesia riuscì a trovare un modo per uscire da questa situazione. Essendo un paese senza storia, senza cultura, senza tradizioni, esso poté essere considerato, a parere del Regno d'Inghilterra.

We have another writer, now on the, in 1897 published *Scienze Sociali* da Bologna. Tolosa di Bagni no fave dimostrato di insorgere le persone sani, chiamando a famose donne solo la grande infelicità, infelicità per loro più grande, come grande essere la fama virtuale, mai grande essere al di fuori degli occhi, clamorosi. Insomma il Bagni Freud si finisce pure a riconoscere qualche problema nascosto fra l'ostentata disperazione e la ricerca di un'altra cosa.

În același an din 1990 ministrul Băsescu în România și-a prezentat agențialul de răspândire, iar în anul 1991 a înființat o filială la București unde și-a deschis prima casă.

1

Our Army would therefore be best to concentrate anti-aircraft weapons against air transports, rapidly return to the air in relative safety, and "keep at" as long as possible successive transports (successive, not initial) in successive air streams, so as to prevent the planes from being shot down, and also prevent principle air force resources from becoming disengaged in this way, so that even greater damage will be caused by the second and subsequent transports (successive), to which damage no reply is given, than to the first. At about 15 miles distance separating us and their 1400-odd aircraft, a final victory is safe. Our concentrated protection can be held constant, whereas ours is scattered to penetrate the transports. Strategic Fronts in Germany are not given, but in order the Allies in France, may wish

Din statistică lui *Bonigai de Niedenborg* editată la 1813 în Sibiu, afișată în 1854, adecăt lucrate de strâmtarea școalei din Maior la Sângeorgiu și a celei din Năstăud la Zagăr, numărul copiilor, cari au cumpărat cele cinci școale triviale, a fost 199. În' statistică lui *Hietzinger*, editată la Viena la 1823 ne arată că numărul școlarilor, în anii 1819, 1820 și 1821 a fost între 200—250. Mai târziu, prin anii 1840—50 școala din Sângeorgiu și Borgo-Prund aveau aproximativ 100 școlari, iar' după 1868, când cu școala trivială era împreună și școala populară din respectiva comună, numărul școlarilor la cele mai multe dintre ele urca chiar la 180—190.

Din școalele triviale, elevii, cari voiau să învețe mai departe, treceau în cl. III-a eventual și IV-a a școalăi normale din Năsăud.

Cu toate că școalele triviale s'au înființat cu scopul ca din ele să iese indriști apti de a fi buni suboficeri, primari sătesci etc., adecăt oameni fără pretenție de a face cariere deosebite; totuși spre lăudă acestor școale e deznă să se amintească, că mulți elevi de a lor s'au făcut și ofițeri, ofițerii civili, ajungând la ranguri frumoase. Aceasta mai ales după organizarea din 1837, când în ele elevii primiau o instrucționare mai solidă și teoretică.

Ca dovadă nu trebuie, decât să cotim, cum-va se spune despre școalele triviale grădinișesci un bun și ager cunoșteitor al lor, în Nr. 70 al „Gazetei Transilvaniei” din 1891. Iată:

„Erau înaintea vremii școalele grădinișesci între Români, cari după originea și caracterul lor erau școale curse profesionale, cu o tendință bine definită. Nu numai, că tinerii își obțineau în ele cunoștințe de limbi străine și scrierere frumoasă, pentru a deveni buni suboficeri de manipulație, dar în ele se tractau și multe alte cunoștințe practice privitoare la agricultură și necesitățile vieții dilaice. Mulți bărbați de valoare au căpătat din aceste școale, cari s'au distins pe terenul militar, civil, preoțesc etc. nu numai între grădiniști, ci și între negrinători. Ia, patem susținea ca drept curăță, că ele nu au ramas mult înspătu ginnasielor și colegiilor de pe acolo timpuri. Între-încăt acelă din urmă erau accesibile Românilor, făcând că ele erau mai acomodabile trăbuiștilor poporului nostru. Autorul acestor rânduri își aduce cu plăcere aminte, cănd colegii săi de școală, elevii clasei a 2-a și a 3-a din școala trivială, scriau și copiau memorii și petiții către guvernatorul țării, către ministerii și diferite autorități civile și militare, pe care adăi nu este în stare să le facă un atât de bocă din cursul superior. Ba chiar moșul și strămoșul dincau învățător, tot la școala grădinișescă, limba germană, pe care o posedea perfect. Se acorda școale se numără pe atunci secundare și triviale (cu 2 și 3 clase) și urmau numai căte un singur învățător, ori căte doi, și totuși rezultatul erau atât de mari, înflința lor hotărtoare, și se rezumă peste 2—3 secole (districte). De atunci, cu concursul lor mijlocit și nemijlocit, nu ramas în urmă la grădiniști multe instituții și așezămintele vrădnește de imunită, de cari boalaiciști comunele până în ziua de astăzi este.”

Unificătoare, în sensul legilor școlare create dela 1868 încoace, instrucționarea în școalele primare, părinții nu lucrează n-și da copiii numai în școalele comunale, și astfel școalele triviale nu erau cumpărate decât de copiii respectivei comune, ba în multe cazuri nici de același. Astfel după

cum am spus și la alt loc, au fost închise școalele din Sângereanu, Zagra și Telciu, susținându-se numai cele din Monor și Borgo-Prund, în care media școlarilor face pe an 300.

Din școala acestora, provenind din toate școalele elementare de adăpost, elevii, cări au vole să studieze mai departe, pot trece de-a dreptul în gimnaziu.

Mersul instrucțiunii și organele superioare.

Obiectele propuse în școalele triviale grădinițarești răspândene, în cel dinții nu ai existenței lor, erau: religioasă din catechismul cel mare; învățarea literelor, cotică; scriere după dictat și caligrafie; cele patru operațiuni fundamentale matematice; legile școlare și vocabularul german, în 27 cuvinte pe săptămână. Limba de propunere era cea română.

La 1827 s'a dat ordin dela locurile mai înalte, ca în fiecare Dumineacă să se repeteze cu școlarii ordinari materialul tradițional peste săptămână; iar cu copiii, cări au absolvit școala trivială, și nu cerștează altă școală, să se pună Dumineca prelegeri de repetiție, ca să nu uite cele învățute în școală.

La 1828 s'a dispus, ca și în școalele triviale ca și în cea normală, să se ţină exerciții militare, și adesea în fiecare zi o $\frac{1}{2}$ oră.

Transformându-se în 1837 școala trivială română în școală germană cu limba de propunere germană, în ele se propuneau cum tot acelle obiecte ca și în cl. I și II normale, punându-se pond pe studiul economiei, pentru care scop fie-care școală avea grădina sa, în care copiii se deprindeau în diferiți rami școlasticici. Li-se țineau copiilor și prelegeri din istorie, geografie și istoria naturală, ca să aibă ceea ceva cunoștințe și din studiile acestea.

Reorganizându-se în 1864 școala noastră trivială, ca limbă de propunere înseși să se introducă cea română, și având acum fiecare școală căte 3 clase, s'a stabilit și pentru ele planul de învățămînt al celor dințai trei clase normale. De aci încolo, dar mai ales după 1870, a început să intră pe incetul ca obiect de predare și limba maghiară, iar cea germană a tot pierde din teren.

Dela 1888 încease nu s'a mai propus limba germană și s'a pus în practică un plan compus conform planului de învățămînt stabilit în 1879 de guvern pentru școala nemaghiară, care plan a obisnuit și astăzi în școala din Monor și Borgo-Prund.

În timpul etăi a stat granița, și chiar și după aceea până prin 1886, precum în școala normală așa și în școalele triviale, se țineau căte două examene publice: unul iarna și altul vara prin lăile, la care elevii erau examinați din toate obiectele, și cei buni erau premiați cu cărți, oriental sau alte obiecte. După examene se dădeau copiilor surii, care țineau până în 15 Septembrie.

Cărțile de școală, dela înființarea școalelor și până circa în 1887, le compăre pentru copii fondul sașilor. Asemenea parte tot acest fond spăsă pentru toate obiectele, mapile, instrumentele că se întrebunțuiau în învățămînt, și le poartă și uși pentru cele două școale, cări mai există.

Organul superior, care avea să exerceze inspecționarea școalelor triviale, pe timpul graniței: era comisiașul școlar, despre care am vorbit în istoricul școalei normale. Directorul școalei normale din Năsăud, numit director al tuturor școalelor de pe teritoriul regimentului, visita școalele triviale în fiecare an și facea apoi raport amănunțit consiliului belic din Viena despre starea lor din toate punctele de vedere; amanunția raportată în fiecare an despre decursul examenelor, la cari era obligat să asiste în persoană.

Afără de aceasta școalele mai erau vizitate din etichetă și de ofițeri din garnizoană, de ofițeri de inspecție și diferiți domnitori civili și bisericești. Așa d. e. a fost vizitată școala din Sângereorgiu la 1848 de episcopul reformat din Cluj, Ioan Antal, care cu ocazia aceasta a dăruit copiilor premii.

Sob absolutism directorul școalei normale, care și atunci inspecționa școalele triviale, își înainta raportele, prin organele civile, ministerului sestris de instrucție, iar după 1858 școalele au stat sub inspecționarea comitetului fondurilor școlare grădinișrescii, care își exercia inspecționarea prin senatul școlar districtual și prin referenții școlari, numiți expres pentru scopul acestuia. Afără de aceasta ca școale confesionale, ele erau inspecționate și de organele ordinariilor din Gherla și Sibiu.

La 1886 perfeționându-se școalele triviale caracterul confesional și devinând școale poporale elementare fundaționale, în conformitate cu legile școlare existente, preste fiecare dintre ele să instituie cîte un curătorat, iar dela 1897 încoace școalele din Monor și Borgo-Prund stau sub inspecționarea școalilor școlare, care au să se îngrijască despre toate trebuințele lor și despre această să raporteze comisiunei administrative a fondului central școlastic din Năsăud, prin inspectorul școlar comitatens.

Învățători.

La școalele triviale, pe timpul cărora s-a stat graniță, erau de regulă angajați ca învățători foții elevi ai școalei normale și ai institutului militar din Năsăud, care practicau nei călărașul timp pe lângă învățătorii amintitilor două institute, iar după deschiderea curașurilor pedagogice de 6 luni — despre care vom vorbi la alt loc — le cereau din timp în timp și pe acasă. Dacă însă era lipsă, învățătorii se recruteau și dintre sergenții regimentului sau dintre scriitorii și alți slujboși mai mici. Catecșești erau totdeauna prești locali. După 1850 toți învățătorii trebuiau să aibă calificarea recerută, absolvind cursuri pedagogice.

Nomirea se facea până la 1851 pe baza de concurs public, și adesea până la 1819 de către comanda generală din Sibiu la recomandarea comandei regimentului, iar dela 1819 încoace numirea o făcea consiliul belic din Viena. Dela 1851 învățătorii erau numiți de guvernul din Sibiu, iar dela 1860 încoace li alegea comitetul fondurilor și-i întăria ordinariatul din Gherla, despre ceea-ce acesta notifica apoi și guvernului. În fine dela 1885

Inciacă invățătorii fostelor școale triviale se alegau și se aleg de comisările fondurilor școlastice din Năstăud și se aprobau de guvern.

Prin urmă față de invățătorii școalelor normale așa și față de cei de la școalele triviale s'a susținut usul, ca numai după-ce vor servi 3 ani în mod provizor, să fie numiți definitivi, în care calitate apoi ei erau și sunt îndreptățiti și la pensie.

E de observat aici, că invățătorii celor cinci școale triviale, fiind ei alegi mai întâi între-cesă se potea distre cele mai bune puteri pedagogice, și astfel având oare-care superioritate față ca invățătorii școalelor populare, erau încredințați de directorul școlii normale cu supraveghierea și controlarea invățătorilor atâtcei, care funcționau în cercul respectivei școale triviale. Se înțelege, că în timpul mai nou, după-ce toți invățătorii aveau calificațione egale, iar' directorul normal nu mai era inspector general peste toate școalele de pe teritoriul fost granițieresc, dispoziția amintită a egă din valoare.

Până în 1864 fiecare școală trivială avea de regulă căte un invățător; iar' după organizarea liceului în acel an, afară de invățătorul școalei populare, care școlă forma prima clasă trivială, funcționau în fie-care școală trivială dacă căte doi invățători, dintre cari cel mai destoinic era încredințat și cu îngrijirea agenților direcționale. Școalele din Monor și Borgo-Prend, după reorganizarea din 1872, au căte 3 și 4 invățători.

Ce privesc ieftile și alte beneficii ale invățătorilor dela școalele noastre triviale, ele în decursul timpurilor au fost diferite. Astfel la înființarea școalelor triviale pentru fie-care invățător s'a statuit leașa anuală de 60 fl. mon. conv., locuință în natură și 6 stângini lemne de ară. La 1837 li-s'au urcat ieftile la 120 fl., iar' între anii 1840—50 noul invățător trăgeau leașa de 150 fl., iar' alii de 180 fl. Catechelul avea remunerăriile 20—30 fl.

Cu ocazia reorganizării din 1864 s'a statuit pentru fie-care invățător leașa de 240 fl., apoi locuință în natură sau 30 fl. și lemne de ară sau 20 fl. Pentru catechel s'a statuit remunerăriile de 60 fl., iar' pentru director de 50 florini.

Când apoi în 1872 școalele din Monor și Borgo-Prend s'au prefăcut în școale normale, pentru invățătorii lor s'a statuit leașa de căte 400 fl. că vor fi provizori și 500 fl. de când vor fi numiți definitivi; afară de aceasta fie-ctruia adusec decenale și 80 fl. bani de quartir; iar' directorului remunerăriile de 100 fl.

Leașa invățătorilor dela celelalte trei școale foste triviale în 1879 s'a urcat dela 240 la 300 fl. și aducec decenal; iar' remunerarea catechelului s'a statuit în 1870 cu 72 fl. — și așa au și rămas apoi până în desființarea acestor școale.

Dela 1897 catechetii școalelor din Monor și Borgo-Prend au remunerăriile de căte 100 fl.; invățătorii dela 1901 incouce capătă și cincinalele statuite pe baza art. de lege XXVI din 1893; iar' invățătorul, care propune în școală de repetițione agronomieci din Monor, dela 1899 capătă o remunerare anuală de 50 fl.

Mără de acasă și de anințit, că pînă cînd a stat laici grăbișa, înveștorii mai destoinici și barmici, pe langă haine și recunoaștere, primisau din cînd în cînd și remunerări de cîte 40—50 fl. De la 1861 încoace sumenea sa bucuria înveștorilor școalelor foarte triviale cîte odată de ajutoare mai mici în bani, aşa d. e. la 1872 li-său votat din partea consiliului fondurilor ca adaus de sumepete 20%, din leașt, apoi la 1874 înveștorilor din Sângerei este o remunerăriune de 50 fl. etc. Toate aceste sume însă, trebuie să recunoassem, erau minime în raport cu activitatea ce trebuiau să desfășoară și greutățile ce urmău să să poarte.

La 1890, cînd au fost desființate cele trei școale foarte triviale, înveștorii lor au fost trecuți în pensione, exprimându-lî-se din partea reprezentătorilor fondurilor susținătoare, recunoaștere pentru serviciile lor prestate pe terenul instrucției. Acei înveștori au fost: *Mihai Dosidei și Eremie Sorobetan* la școală din Sângerei; *Ivan Miron* la școală din Teleiu și *Iosif Drăgoiu și Macarie Ilies* la școală din Zagra.

În fine amintesc aici, că personalul înveștoresc dela școala fundațională din Moșor, cu începutul anului 1902/1903, constă din: *Fasile Oniguz*, director; *George Todoran și Grigore Roscașan*, înveștori; *Simeon Tanca*, catechet; iar' personalul dela școala din Börge-Prand constă din: *Iacob Oanea*, director; *Paul Popa, Ilarion Boaga și Eugeniu Gross*, înveștori și *Iosif Stoica*, catechet.

Școale comunale naționale.

istoricul.

Comanda regimentului grăniceresc răsădușean a clăbit în 1826 dela consiliul belic din Viena o ordinăjune, în care se recomandă înființarea de școale poporale în comunele mai mari, în cari sunt mai mulți copii lipiți de instrucțione școlare. Conform acestei recomandări, la întrevînirea comandei militare, și a directorului dela școala normală *Nistor Istrate*, s'au și înființat în 1826 școale în mai multe comune din granița noastră.

La 1827 într'un alt ordin s'a dispus introducerea școalelor de repetiție pentru copiii de 12—15 ani, iar la 1828 tot consiliul belic a dat ordin, ca să se înmulțească școalele comunale și ele să fie susținute deosebită din venitile respectivelor comune, după ce fondul de proveniență al regimentului nu ar fi în stare să facă acesta.

În proximul an a sosit în fine reșcriptul Majestății Sale d. d. 18 August 1829, în care se dispuse, ca să se înființeze școale poporale în fie-care comună grănicerească. Tot la acel reșcript se mai fac următoarele dispoziții: școalele poporale nou înființate să fie obligați să le cerătă toți copiii dela etate de 7 ani în sus, și să iubeje în ele cînt și scrii în limba română, apoi cîrva compăt și religiune. Timpul de instrucție să dureze dela etatea de 7—12 ani, și apoi alți 3 ani să se piă cu copiii cursuri de repetiție în Dumineci și sărbători. Copiii mai diligenți și capabili pot să treacă din aceste școale în școalele arariale, adeea în școalele triviale sau în școala normală.

Astfel în 1830 atât în toate cele 14 comune granițierești peștele populare naționale (*National-Gemeinde-Schäfer*) susținute deocamdată din cassele respectivelor comune, precum și din bani de școală, ce erau destinați să plătească toate familiile granițierești.

Ajungând în 1834 Ion Mărău să fie directorul școlii normale din Năstăud și totodată director al tuturor școalelor de pe teritoriul graniței săsăudeană, el ca om foarte ager de minte și prevedător îndată a înțeleș și simțit, că existența școalelor non înființate trebuie asigurată prin înființarea de fonduri școlare. Își acasă, ca nu cumva cu timpul, școlile susținute din laibile comunități, ele să fie prea mult expuse arbitraului organelor comunale, sau între imprejurimi nefavorabile să fie chiar desființate.

Așa în 1836 Mărău începă negocieri în direcția aceasta cu comunități, care negocieri avură ca rezultat stabilirea unei propuneri privitor la modalitatele înființării și administrării fondurilor școlare, și acele propuneri se înaintă în 1837 prin comanda militară, consiliului bălic spre aproba. Consiliul aproba toate proponerile făcute în acestă cauză, ceea-ce se vede din următoarena ordinarție a comandantului general din Sibiu:

Z. 2347. An das II. Wallachen Infant. Regiment. Über den Regimentsbericht vom 12 Jänner I. J. Nr. 2871 und seine Beilagen, betreffend die Verwaltung der kürzlich in's Leben getretenen Gemeinde-Schulfonds für die bessere Dotirung der Nationalschullehrer, hat man bei Gelegenheit des hierortigen diesjährigen Vortrags vom 3 Februar I. J. Z. 376 folgende Bemerkungen und Anträge der hohen Hoffstelle unterlegt.. Diese vorliegenden hierortigen Anträge sind, wie das im Anschlusse abschriftlich mitfolgende h. Hofkriegsräthliche Rescript vom 28 May I. J. B. 2087 darthut, durchgängig von der h. Hoffstelle genehmigt worden. Indem man das Regiment unter Rückschluss der Beilagen des Berichtes vom 12 Jänner I. J. Nr. 2871 und 22 August vor. J. Z. 2362 zur weiteren allgemeinen Publikation und allseitigen Darmschachtung in Kenntniß setzt, wird der fernere Auftrag beigelegt, die diesfalls bestätigte Administrations-Modalität auf genannte und unter der für die Gemeinde-Einkünfte und Cassen bestehenden Controle mit vorzülicher Gewissenhaftigkeit in Vollzug zu setzen, und die einzelnen Compagnien anzuweisen, dass der Richtigkeitsführung dieser Fonde eine gleichsame Sorgfalt zu widmen, und bei jeder vor kommenden partiellen Elecție die gesetzliche Sicherheit, so wie für Pupillargelder gefordert wird und zu fordern seye. Hermannstadt am 12 July 1838. In Beurtheilung des commandirenden Herrn Generals: Gruuber m. p. F. H. L.

Această ordinăție a comunicat-o apoi comanda regimentului Năsăudean cu sericăren de dato 25 Novembre 1838 Nr. 2284 tuturor comunităților sale.

Dispozițiile stabilite pentru înființarea și administrarea administrației fonduri au fost în linii principale următoarele:

1. Pie-care comună granițierească în arăndă dreptul său de căciunămiră pe timpul de la 20 Septembrie — 31 Decembrie a fie-cărui an; drept, care pînă atunci era liber, adecă ori-care granițier paten vînde beuturi spirituoase fără de nici o taxă sau arăndă. Din arăndă intrată în acele trei luni, precum și din alte eventuale mijloace și ajutoare, își va înființa fie-care

comună este un fond *gospodărie comună* (*Gemeinde Schuh-Fond*), din ale cărei interese cu timpul se va plăti leașa învețătorului comună; se vor cumpăra cările necesare pentru toți copiii, care vor frecără școală; apoi se vor acoperi spesele avute cu materialul de scris și cu orice rechizite școlare trebuințoase. Suma, la care au să se ridică acele fonduri, se staboară: pentru 18 comune mai mari cu căte 4000 fl. m. cost., în totală 72,000 fl.; pentru 12 comune mijlocie cu căte 2500 fl. = 30,000 fl.; iar pentru 14 comune mai mici cu căte 2000 fl. = 28,000 fl. așa că suma totală a fondurilor noastre înființate va fi 130,000 fl. m. c.

2. Conform ordinațiilor primite comunele vor avea să sprijinească din bătăi puterile completarea acestor fonduri.

3. Până când venitul truunui fond din casă în casă vor ajunge la suma de 200 fl. acestia în sume mai mici de căte 10—30 fl. să se împrumute grădinișilor din respectiva comună sau și din alte comune, pe lîngă garanția pupililor prescrisă.

4. Pe care fond să se administreze separat, și după sumele împrumutate să nu se ia 6, ci numai 5%, iar obligațiunile încheiate cu grădinișii debitori să se aducăriă comandanți regimentului spre aprobare.

5. Înălță-șe capitalul împrumutat la privății vor ajunge într-o comună la suma de 200 fl. acestia să se încaszeze și prin mijlocirea comandanți regimentului, să se compere obligațiuni de stat; procederea acesta să se repete până ce se va completa întreg fondul.

6. Interesele după capitalele plătite în obligațiuni și la privății să se împartă în fiecare an în două părți, din care o parte să se adauge în capitalul inaliensabil, iar cealaltă să se întrebuințeze pentru scopuri școlare, ca un ajutor, pe lîngă banii de școală ce-i plăteau înălță grădinișii.

7. Până la completarea fondurilor, spesele curente școlare să se acopere din banii de școală, încașuți dela familiile grădinișesci; din interesele disponibile, amintite în p. 6; evenienții din cassele comunale sau din nouă repartiții pe grădiniști. Înălță-șe capitalul fondului în 51 complet, să înceată plătirea banilor de școală precum și încașarea tuturor ajutoarelor prestate de grădinișii și de cassele comunale în favorul fondului.

8. Despre toți banii de școală au să se poarte societate separată, în care să se facă evidente percepțiunile și erogările. Societățile au să le facă învețătorii și să le înainteze în fiecare an până în 31 Octombrie, deodată cu societățile comunale și cele bisericesci, despărțimântului de conturi al regimentului, care le va cenzura, și la rândul său va avea să le aducări și revizuire organelor superioare.

9. Interesele destinate pentru acoperirea speseelor curente școlare, în Octombrie se vor induce în diariile caselor comunale și de aici se vor acoperi diferențele trebuințe, se înțelege tot numai după aprobarea din partea comandanți regimentului.

10. Să îl-se împărtășească comandanți, că Majestatea Sa și autoritățile mai înalte doresc completarea că mai grubnică a fondurilor; deci comandan-

regimentului speră, că comandanții companiilor își vor da totuș năsință în nevoie direcție, prin ceea-ce el își vor obține merite deosebite, iar grănicerii vor avea din acesta un mare folos. În fine se prevoacă antistăile comunale și preoții ca să promovată cauza fondurilor școlare și să vegheze asupra administrării lor.

Astfel s'a pus băsă la fondurile școlare, care au fost o mare binefacere pentru grănicerii nașeni și ale căror moade mai bine se văd astăzi. De nevoie eu recunoașterea și venerațunea datorească ținutului acesta directorului și vicecărului Ioan Mărian, care cu un zel rar și cu o stârnișă de fier a luerat pentru realizarea problemei sale nebile, de-a asigura existența școalelor noastre prin înființarea nelelor fonduri.

Să nu credeți înăun rimeni, că lucru acesta a fost așa ușor de îsprăvit, și că nu ar fi întâmplat mari greutăți, mai ales că sărmășilor grăniceri prin înființarea fondurilor și grănicerilor li se adăugau acum noile jertfe materiale, îngă celelalte multe jertfe prestate la bani și sânge pentru tron și patrie.

Pentru ilustrarea faptului acesta voi cita dintr-un articol, apărut în Nr. 26 al „Gazetei Transilvaniei” din 1882 numai următorul pasaj:

Cred, că nu esageră când spică, că dintr-o toată ținuturile locuite de Români, nici una n'a adus atât sacrificii pe altărt școalai, cașe a adus fostul district al Năsăudului. Adverșor, că Români din Brașov încă au făcut mult în privința aceasta; dar să nu se scapă din vedere, că sacrificiile Năsăudenilor se pot asemăna cu deșărul vădaveli din scriptură: din puțin ei au dat aproape tot. Lozniță un teritor muntos, iernatică, în mare parte steril, ei trebuie să facă d. c. căte trei zile de plug, pentru ca toamna să poată aduna pe astăzii porumb, cădând locuitorul dela țeară după o singură zi de arătură. Și de căteori nu compromite o brumă timpurie musca lor dintr-o vară înireagă? De căteori locuitorul din munte nu este nerolt și-și sacra ordinea în primăvara următoare, postru-ă că în toamna trecută o ninsoare neașteptată i-a neopert boala până la spică? Păpușe și feneșii ce e drept au mai din abundanță; dar ce făces, dacă vitele lor său căde peste luni din an la ieșie, pe când pe câmpie de multe ori iarna abia începe să fie săptămâni. Alertă de acesta grănicerii au stat sub arme aproape 100 de ani; în timpul acestei bărbătii trebându-n face fel de fel de deprinderi și servicii militare, lucrurile economice erau lăsată adesea în grija famelor și a copiilor, în timp ce conlocutorii Baști d. c. își eliberau de afacerile lor. Dacă toate acestea urmăzu, că grănicerii în curs de 100 de ani n-au putut aduna la averi materiale. Și ca toate acestea setii, ce au făcut ei pentru școalile lor? Etc.

Cum vedem dar fondurile școlare pe timpul grănicerii s-au administrat sub controla organelor militare și ele conforme normelor statelor cu timpul s-au tot merit, așa că la desființarea regimentului starea lor era următoarea: bani gata: 1083 fl. 28 cr.; în harti de valoare: 13,191 fl.; în obligațiuni private: 8831 fl. 25%, er.; și în alte active: 2307 fl. 12%, er.; în clădiri: 26,474 fl. 66 cr.

Într-nevoie Mărian, ca director al școalelor s'a îngrijit de mersul regalat al tuturor afacerilor școlare; a ținut cursuri preparandiali, pentru de a prevedea școalele cu învățători bavăci și destoinici; a mijlocit ca învățătorii să fie plătiți bineșor, conform stăriilor de atunci; și a sărmățit ca de-care co-

mută să-și edifice local de școală, îngrij care înomis trebuie să fie grădini economică, pentru de a deprinde pe copii, pe lângă alți rami practici, mai ales în pomorit.

Sob Mărian, școalele noastre în toată privința au fost într-o stare atât de bună, încât nu e mirare, dacă le admirau chiar și străini și dacă ele în fiecare an storedau laudă organelor superioare, chiar până și a consiliului bălcesc și a monarhului. *Macedon Pop*, fostul prepozit capitarul din Gherla, în opoziție cu despre activitatea vicarilor naștiudenii dice, că „*școala ca altă lucru Mărian nu o face, și nici nu se poate face*“; iar prepozitul *Iosif Popiu*, reprezent de curtea, într-un studiu istoric primit în școalele românești dice: „*Îmi aduc aminte din anii trecuți, când eram în Năsăud, cum lmi spuneau camenii despre același și celosul bărbat, răgăsătul vicar Mărian, pe care ca asemenea pas îl urma și că prepozit din Gherla (Macedon Pop), până ce fu acolo, pentru bunăstarea școalelor comunale. Si care unde ce făcease școală, decât la grajdierii noștri români?*“²⁴

Au urmat apoi anii 1848–49, în care școalele poporale au suferit într-o lăță, inclusiv numai foarte tărâță după aceea s-au putut reculega. S-a cauzat o mulțime de stricții în școalele scolare, s-a nimicit grădini de pomorit, aşa că după datele, ce le avem în mâna, din grădinile școalelor grădineresci naștiudenene în acel an, au perit ca total peste 20,000 pomi; mulți terriitori și-au gărisit posturile și copiii nu umbria la școale, deoarece treboului să îspătrească luncările pe acasă în locul părinților, cari erau esuți la arme cu regimentul.

După încreșterea mișcărilor din amintiți anii, pe începutul începură din nou prelegerile în cele mai multe școale; în unele însă se continuă și numai în anii următori.

Cum aminteam și în alt loc, îndată cu sfârșitul anului 1848, noui guvernator militar și civil al Ardealului, *Br. Lad. Wohlgemuth* între alte instrucțiuni elăptă una și privitor la redeschiderea școalelor și înființarea de nove școale contra Românilor. Spre acest scop fu trimis prin tezări și comisarul ministerial *cav. Hayler*, care avea ordin să se pună în înțelegere cu episcopii și consilioralele și să le comunică, că noui regim privesc crusa instrucției poporale ca o cauză comună a statului și a bisericiei, cari impresună să lucre pentru bunăstarea școalelor. Tot cu această ocazie statorii guvernului, că: slăicerile interne școlare, adecvă mensul instrucției și disciplina, să cadă în competența organelor bisericești, adecvă a preoților ca directori locali, a protopopilor ca inspectorii cercuiali sau districtuali, și a ordinariștilor ca autorități școlare diocesane; iar slăicerile externe, precum cele materiale și suprainspecțiunile, să cadă în competența autorităților politice, și a nou numiților consiliari școlastică.

Școalele poporale din granița noastră, după desființarea regimentului în 1851, nu mai stăteau sub organele militare, ci ele erau conduse de directorul normal din Năsăud și supraveghiate de organele politice, până în 1858, când apoi se reguli definitiv raportul dintre ele și autoritățile confesionale.

In timpul de la 1850—60 guvernul a emis o mulțime de ordinări privitor la slăceri școlare, dintre care cele mai însemnate au fost: una d. d. 13 Maiu 1857, Nr. 6813 privitor la creșterea școalilor poporale; alta d. d. 8 Maiu 1858 Nr. 9681 privitor la instituția inspectorilor civili de școală; apoi cea d. d. 16 Noiembrie 1858 Nr. 17,636 privitor la plantarea și cultivarea pomilor în grădiniile școlare. Cu toate acestea trebuie să mărturisim, că școalile noastre poporale în deceniul acesta, precum și către ani încă din deceniul următor nu prea au făcut progrese, din cauza stării anormale, ce domnia în țară; apoi și din cauza, că după turbările din 1848/9 mulți învățători își părăsiră posturile, fiind prea slab dotati, iar copiii nu prea cearându-școală, fiind că între economi era mare lipsă și sărăcie.

Într-o cît privesc fondurile școlare, acelea după desființarea regimentului în 1851, conform hotărârii comandanților granițăresc, arătau să se întreba înțesă și mai departe spre scopul, pentru care au fost înființate, și de aici însted, până în 1868, ele au fost administrate de autoritățile comunale, sub controla autorităților politice și a comitetului și comisiunii fondurilor școlastice din districtul Năsăudului. Au fost însă private de fonduri confesionale, și după trecerea definitivă a școalelor poporale din granița noastră la confesiuni ele au portat numirea de „fonduri școlastice confesionale gr. est. și gr. or.”

În Răsărit se păsta în luna Octombrie se încheiau societățile fondului din Răsărit comună, apoi, subordone de primar, notar îmbrățitor și revizor de preot, se aprofundau comisiunile fondurilor. Este aderent, că în timpul acesta în mai multe comune s-au portat societățile cum superficial și nagsaști, așa că comisia din Năsăud adeseori era silnit și recurgă la intervenția organelor politice.

In multe comune era mare lipsă și sărăcie, așa că banii pentru școală intrau foarte slab și neregulat. A mai urmat apoi o mare neregularitate și din faptul, că după 1860 comunele nu-și mai primiau interesele după capitalele plătite în obligații de stat, și pe lungă trecere că comisia fondurilor răsăudene de repetiție-ori a făcut pagă la organele competente financiare ca să li-se plătească comunelor interesele restante, totuși aceasta numai în 1868 s-a întâmplat.

Ce totuși acestia însă fondurile școlare în continuu crescuseră, așa că pe lungă hârtie de valoare, ce le aveau comunele mai subscrise și suma de 80,840 fl. în cointul împrumutului național din 1854, și interesele tuturor acestor hârtii de valoare intrau în fondurile școlare ale singurăticelor comune.

La 1868, conform ordinării ministeriale d. d. 22 Martie 1868, se regula raportul dintre școalile poporale de pe teritoriul graniței noastre și ordinariile confesionale așa, că: școalile din județele comune de pe valea Bârgăului, adecă din Borgo Prund, -Săseni, -Măjocenii, -Josenii, Borgo-Bus și Borgo-Bistriță au fost supuse ordinariatului gr.-or. din Sibiu; iar toate școalile din celelalte comune adăpostite pe teritorul fost granițăresc răsăudean, ordinariatului gr. est. din Gherla, fiind private de acum însăși ca școalile curăț confesionale.